

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 160 / Olot, maig 2024

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / EL CIUTADÀ MILITANT

En Xavier Ruscalleda, en Rusca, era un corcó. Tot i sabent que això no està ben vist, així es definia ell mateix. El rebuig social que a vegades provocava la seva actitud crítica l'entomava amb una barreja de sentiments, entre la frustració de qui no se sent entès i la satisfacció de qui ha esgarapat, més que ferit, la fera terrible que vol abatere en un combat desigual.

Molts el recordarem com un home de teatre o com el poeta i cantant dels De Fluvià Ribers Verds; alguns altres, com el professor que els volia acompanyar a descobrir el món o com l'articulista càustic de tal o tal altra revista que ens convidava a pensar. La veritat és que el motor d'aquest esperit rebel era el convenciment que calia canviar-ho tot, que, tot i saber que era una missió impossible, la vida només té sentit si ens comprometem en la construcció d'una societat que ens faci homes i dones lliures.

Darrere l'intel·lectual hi havia el ciutadà compromès, el veí militant que entenia la participació en els afers comuns com una obligació indefugible. Mai va escapolir-se del compromís polític en el sentit més pur del terme, formant part de la Fundació Pública del Teatre Principal, d'això ja fa uns quants anys; impulsant i integrant-se en diverses candidatures a les eleccions municipals: de la sarcàstica DAU (Divergència Apocalíptica Unificada), el 1983, a la compromesa CUP (Candidatura d'Unitat Popular), quaranta anys més tard; formant part activa de l'Assemblea d'Artistes de la Garrotxa; assistint als Consells de Barri, o participant en el Pla de Cultura i Educació pocs dies abans de morir.

Lluny de la passivitat que sovint associem als intel·lectuals, el seu

inconformisme vital era una invitació a l'acció que, en més d'una ocasió, va generar vives polèmiques, com la que va provocar el "Joc de detectius", una activitat d'estiu en la qual els participants havien de descobrir unes trames relacionades amb els regidors de l'ajuntament, que van resultar prou versemblants, tot i que eren fruit de la imaginació d'en Rusca.

Amb el seu amic Xavier Bulbena es va embranchar en l'aventura de gestionar el Cafè Central que, més que un cafè, era un espai on programar les iniciatives més variades, amb el denominador comú de la polèmica, la controvèrsia, la transgressió, la denúncia o la crítica. Donar vida a aquell projecte era la millor manera de fer circular les idees i promoure el debat sobre la ciutat, l'art i la cultura. Una d'aquestes iniciatives era els Amics d'Olot, una associació informal que per Nadal promovia els Premis Caganer, una distinció sarcàstica a aquelles persones o col·lectius que havien fet la cagada més notòria durant l'any, que, en un exercici d'autocrítica, es van atorgar en la seva darrera edició.

Durant els anys 90, el Cafè Central va heretar l'esperit activista i noctàmbul que durant els 80 havia exercit l'Europa: conferències, concerts, exposicions, teatre de petit format, recitals poètics i sopars tertúlia omplien les nits de gairebé tota la setmana. La programació, semblant a la d'un ateneu popular, va omplir el buit que els equipaments culturals municipals no abastaven, especialment, les apostes més

arriscades i independents i les relacionades amb la creació contemporània, que havien estat força oblidades. Els Amics d'Olot, liderats per en Rusca, van prendre el Central com a seu social i van impulsar L'Artista del Mes, una programació d'art contemporani al carrer que l'any 93 va demanar a diversos creadors que donessin la seva visió de la ciutat. Totes les obres exposades van ser sistemàticament agredides, algunes al cap de poques hores de ser instal·lades.

En Rusca, en el catàleg de l'activitat que es va editar un any més tard, deia: "En aquest país, quan no s'entén una cosa, hom té la mania de pensar que els qui ho fan, ho fan per fer-los la punyeta".

Tant de bo que sapiguem trobar ciutadans compromesos, veïns militants que, com ell, ens interpel·lin, ens critiquin, ens molestin i, en definitiva, ens facin la punyeta. Era la seva manera d'estimar-nos.

PEP FARGAS

ARXIU FAMILIA RUSCALLEDA-VIBOAGUER

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

BARTOLOMÉ, José Luis,
Un Cadaqués de novel·la, Cadaqués: Centre d'Estudis Cadaquesencs, 2024, 182 p.

CASANOVAS-PERMANYER, Ignasi,
La noblesa gironina de privilegi de generositat. Setge de la Força de Girona 1462. Volum II. Llinatges de la C-G, Girona: Difusió Publicacions i Vídeos, 2023, 612 p.

CASANOVAS-PERMANYER, Ignasi,
La noblesa gironina de privilegi de generositat. Setge de la Força de Girona 1462. Volum III. Llinatges de la G-P, Girona: Difusió Publicacions i Vídeos, 2024, 619 p.

GARCIA, Mei,
La Garrotxa en blanc i negre. Fotos antigues de la Garrotxa i d'altres indrets, 1880-2000. Volum V, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 151 p.

GUARDIOLA, Adam,
Petrus Torrent. Llobater i bruixot, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 94 p.

LABIÁN, Eduard,
Història del Club Escacs Olot. Segona part, 1981-2023, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 344 p.

MERCADER, Joan,
Antologia. Recull de textos i po-

emes, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 301 p.

MUNCUNILL, Carme,
Dóna'm temps!, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 117 p.

PONSATÍ-MURLÀ, Oriol i VERGÉS, Joan (ed.),
Joan Roura-Parella. Pensament i pedagogia, Girona: Documenta Universitaria, 2023, 228 p. (Noms de la Filosofia Catalana; 20)

La processó dels Dolors de Besalú. Silenci, tradició i espiritualitat, Besalú: Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors de Besalú-MMV, 2024, [87] p.

Quinari i festivitat de la Mare de Déu dels Dolors. Besalú 2024, Besalú: Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors de Besalú, 2024, 94 p.

RIERA, Pilar,
Diari d'un soldat de la Guerra Civil. Segona part, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 114 p.

SALA, Pere i BRETCHA, Gemma (ed.),
Repensant els jardins històrics. El passat en el present, Olot: Observatori del Paisatge, 2024, 207 p. (Plecs de Paisatge. Reflexions; 8)

TORRENT, Rosa,
Travessar el vidre, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 138 p.

ARTICLES

ARTISTAS SALCHICHAS,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Migrar”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 90.

BARTOLOMÉ, José Luis,
“El somni de llibertat esdevé la cadena [el mite de Prometeu]”, *Auriga. Revista de Divulgació i Debat del Món Clàssic*, núm.

120, febrer 2024, p. 10-16.

BUSQUETS, Tena,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Un telescopi i un microscopi. Com sostenim les arts en viu des de l'Administració pública?”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 71-74.

CAPDEVILA, Keta,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Glossari”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 92-95.

CASACUBERTA, Margarida,
“Entre el ‘jardí abandonat’ i el ‘verger de les galanies’: representacions artístiques i literàries del jardí a la Catalunya contemporània”, dins P. SALA i G. BRETCHA (ed.), *Repensant els jardins històrics...*, p. 120-153.

COL·LECTIU I ESPAI NYAM-NYAM,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Situar”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 84.

DORCA, Jordi,
“Docs del Mes i la reivindicació del documental”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 29.

FARGAS, Pep,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Rurals no perifèrics”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 60-63.

MURLÀ, Josep,
“Del retaule de Pere Mates (1559) i de la fundació de la confraria del Roser (1589), a Sant Salvador de Bianya”, *Bisania. Publicació Anual del Municipi de la Vall de Bianya*, núm. 31, març 2024, p. 30-32.

NOGUÉ, Joan,
“Dossier Arts vives, situades i

transformadores: El poder del lloc”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 56-59.

PADRÓS, Joan Antoni,
“El bandolerisme a la Garrotxa al segle XVI”, *Manuscripts. Revista d’Història Moderna*, núm. 43, 2021 [2024], p. 58-86.

REIXACH, Albert,
“Huir de la ciudad en tiempos de pestilencia: de reacción atávica a indicador histórico (Cataluña, siglo XV)”, *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 53/2, juliol-desembre 2023, p. 955-990.

REIXACH, Albert i CABRÉ, Maria,
“Un cercle poètic al bisbat de Girona de 1250-1280: pistes documentals”, *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 53/2, juliol-desembre 2023, p. 515-546.

ROCA, Esther,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Regenerar”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 89.

Ü DEL BAC,
“Dossier Arts vives, situades i transformadores: Habitar”, *Revista de Girona*, núm. 343, març-abril 2024, p. 83.

XANCÓ, Lluís,
“Ricard Creus i Esther Boix”, *Revista de les Preses*, núm. 115, febrer 2024, p. 41.

TEXTOS ELECTRÒNICS

FEU, Jordi; CARRERA, Eduard; PRIETO-FLORES, Òscar et al.,
“The Impact of Multilevel Governmental Policy on Rural Catalonia: Voices From the Grassroots”, *Politics and Governance* (Lisboa), núm. 12, 2024: 7450. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.17645/pag.7450>>

FONT, Pau i FUENTES, Maximiliano,
“The Influenza Pandemic of

1918-19 in Spain: From the Epidemic to the Crisis of Liberalism”, *Contemporary European History* (Cambridge), 2022: 1-15. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.1017/S0960777322000893>>

ILLAS, Edgar,
“La catalanística com a anticrítica”, *Catalan Review. International Journal of Catalan Culture*, núm. 37/1, 2023, p. 81-85. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.3828/catr.37.8>>

PONSATÍ-MURLÀ, Oriol,
“Un poeta hispánico se asoma a la lírica norteamericana’: una conferència inèdita d’Agustí Bartra a la Wesleyan University [sobre Joan Roura-Parella]”, *Revista de Llenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, núm. 28, 2023, p. 63-85. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.28.2023.38940>>

REIXACH, Albert,
“Frenar el contagio por tierra y por mar en Cataluña y Mallorca en el siglo XV: en los albores de los cordones sanitarios”, *Reti Medievali Rivista* (Florència), núm. 24, 2023/2, p. 51-87 [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.6093/1593-2214/10211>>

REIXACH, Albert i VERDÉS, Pere,
“Contre l’impôt? Les ‘révoltes fiscales’ dans les villes européennes des XIVe-XVIe siècles: Introduction au dossier”, *Histoire Urbaine* (París), núm. 67, 2023/2, p. 5-12. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.3917/rhu.067.0007>>

REIXACH, Albert i VERDÉS, Pere,
“Fiscalidad y revueltas en las ciudades de la Corona de Aragón de los siglos XIV-XVI”, *Histoire Urbaine* (París), núm. 67, 2023/2, p. 81-101. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.3917/rhu.067.0083>>

BREVIARI

El llibre recent de Joan Martí i Castell (Tarragona, 1945), *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i l’Institut d’Estudis Catalans davant la normativa de la llengua catalana* (2023), recull la consideració de *mestre* atorgada per Pompeu Fabra a **Pau Estorch i Siqués** (Olot, 1805-Barcelona, 1870), tot i les seves divergències filològiques. El retrat d’Estorch, membre de l’acadèmia des de 1856 i autor d’una *Gramàtica de la llengua catalana* publicada el 1857, va ser facilitat per l’Arxiu Comarcal de la Garrotxa als editors del llibre.

•••

El propassat 15 de març, el químic **Josep Ferrés Coromíns** (Olot, 1964), exregidor a l’Ajuntament d’Olot, va defensar la tesi doctoral a la Universitat Oberta de Catalunya en el marc del programa Societat de la Informació i el Coneixement. El treball, titulat *Els partits contraris a la secessió després de les secessions exitoses a Europa en el període 1900-2020*, estudia l’evolució electoral i de posicionament ètnic de diversos partits polítics en situacions post-secessionistes.

•••

Per Sant Jordi es va publicar el número 33 (primavera-estiu 2024) de la revista cultural **Les Garrotxes**. El dossier central, dedicat al món de l’art i l’artesanía, conté articles locals de Marta Carbonés, Ester Carreras, Joan Carreres, Pere Cerro, Ramon Estéban Bochaca, Carme Freixa, Francesc Ginabreda, Laia Juez, Marta Masó, Jordi Nierga, Paula Núñez, Joan Sala, Roger Santaló, Xavier Valeri, Josep Valls i Josep Vilar. En l’apartat de patrimoni, Joan Sala parla del Sant Sepulcre de Palera, a Beuda; Raül Valls, de l’acollida d’un maqui a la Sala d’Oix, i Emili Bassols, d’un ratpenat present a la fageda d’en Jordà.

DEL DINOU AL VINT-I-U / LA CONNIVÈNCIA

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Aquesta temporada he dedicat bona part dels meus *cartipassos* a explicar coses de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), un període del nostre passat recent molt mal conegut, que ha quedat desdibuixat per la brutalitat de la dictadura franquista. Però la *dictablanda*, com en diuen els espanyols, va durar set llargs anys que es van caracteritzar tant per la pèrdua de drets civils, socials i laborals com per la repressió, la persecució, el desterrament, l'empresonament de dirigents obrers i de polítics d'esquerra, republicans i catalanistes i per la desaparició de tots els mitjans de comunicació no afins al nou règim. Avui hi insisteixo perquè el meu company de secció, Josep M. Muñoz, en un article sobre els carlins, em va fer adonar que en la meua anàlisi de la dictadura m'estava oblidant d'un aspecte essencial: la imprescindible connivència de la majoria silenciosa. La popular locució "*els carlins que els mati Déu; si no per què els hi posava*" retrata bé aquells que no pensem fer res d'allò que saben que haurien de fer si fossin coherents amb els seus principis i creences. Són els connivents, el suport imprescindible dels dictadors.

El primer que va fer el Directori Militar va ser destituir els alcaldes i regidors elegits pel poble. Però, després de 125 anys de democràcia constitucional ininterrompuda, els militars no van gosar nomenar directament els regidors substituïts. Van convocar *manu militari* una Junta Municipal, una antigalla corporativa que agrupava els representants dels diversos grups de contribuents, amb l'encàrrec que nomenessin un nou consistori. No ha transcendit que cap d'aquests "grans electors" es negués a participar en la tria antidemocràtica del nou Ajuntament. Al contrari, van escollir un consistori del gust dels dictadors: gent poc significada, sense cap rellevància en la vida social dels darrers anys. D'entre els proposats, el comandant militar de la plaça (o qui el manava) va nomenar per a la comissió de govern veterans dirigents polítics d'esquerra i catalanistes i en va deixar fora els tradicionalistes i els retrògrades de la Unió Monàrquica

Nacional, que eren els partidaris de la mà dura. De la dictadura.

Semblava una incongruència. Com a alcalde, va triar l'industrial Francesc Bassols Carbó, que havia simpatitzat amb els monàrquics liberals; com a primer tinent d'alcalde, el policia Bartomeu Mestres Alaball, afí a les tesis catalanistes moderades de Francesc Cambó; com a segon, el metge Jaume Gassiot Magret, que havia militat al Centre Autonomista d'Olot el 1907; com a tercer, Josep Casademont Plana, que era un dels fundadors del Centre de la Unió Republicana el 1907 i de la Concentració Democràtica Republicana el 1911; com a quart, Ramon Buch Espona, que havia estat vicepresident de la Unió Republicana i regidor lerrouxista el quadrienni 1904-1908; com a síndic primer, Mateu Vidal Nogué, representant del principal sindicat de la ciutat, la Societat Obrera de l'Art Fabril, a la Comissió Mixta i al Tribunal Industrial, i com a síndic segon, el baster Jaume Baus Palahí, que era vocal de la junta de la Unió Comercial.

Entre els regidors olotins "rasos" hi predominen professionals sense cap trajectòria política (Joan Masó Ferrés, Francesc Güell Casals, Joan Pujol Colomer, Francesc Cels Faja, Lluís Pujol Moliner, Tomàs Bassagañas Serrat i Josep Teixidor Costa), tradicionalistes (Josep Aulina Capdevila i Jaume Sala Seret) i el prohom del Centre Catòlic Francesc Casabó Puig de la Bellacasa.

Al final es va entendre tot. Només Mateu Vidal i Jaume Gassiot es varen negar a participar en aquell ajuntament, mentre que Casabó va dimitir, al·legant problemes de salut. La resta van col·laborar amb el nou règim; alguns, efusivament.

Que polítics de segona fila acceptessin els càrrecs de la dictadura es pot mig entendre: són humans i el nomenament els porta al lloc on volien ser i els electors no els hi posaven. El que ja no és tan fàcil de capir és perquè persones que s'havien mantingut allunyades de la política durant el llarg període democràtic van acceptar col·laborar amb la dictadura.

ANIVERSARI / 350 ANYS DE LA MORT DE FRANCESC DE MONTPALAU

El 4 de maig de 1674, al monestir de Sant Miquel de Cuixà, va morir Francesc de Montpalau i Solanell, abat de diversos monestirs benedictins catalans i ambaixador de la Diputació del General a París.

Nascut l'any 1600 a Argelaguer, al casal que els Montpalau tenien al bell mig de la població, es va formar com a monjo a Amer i Ripoll i es va doctorar en dret civil i religiós. Va representar el braç eclesiàstic al Consell de la Generalitat i en dues ocasions va actuar com a ambaixador davant la corona francesa durant la Guerra dels Segadors. Al final de la guerra, es va refugiar al Rosselló, integrat al regne de França.

DOMÈNEC MOLI

Una de les coses que ha evolucionat al llarg dels darrers vuitanta anys és, sens dubte, el museu de la ciutat d'Olot. Crec que és un deure obligat i intransferible dels responsables de les ciutats conservar aquelles obres que expliquen el passat i que tenen una repercussió evident en el present i el futur.

Desgraciadament, durant molts anys les nostres autoritats –i també els olotins– visqueren d'esquena al museu. Segurament, els moments que es vivien, de postguerra i devastació de tot allò que feia olor de català, varen influir en aquesta manifesta indiferència ciutadana. Una gran quantitat de pintures restaven oblidades, humitejades i maltractades, penjades a les parets de la Torre Castanys, que avui acull el Casal dels Volcans. Una sèrie de peces de gran interès estaven esparses per les estances del primer pis de l'Hospici i en altres llocs del mateix edifici, que també amenaçava ruïna. Aquest era el panorama a l'inici dels anys seixanta.

L'alcalde Àureo Aramburo va voler crear un museu folklòric. Va agrupar en aquelles sales del primer pis de l'Hospici uns quants objectes segons el criteri que cap d'ells, de cap manera, insinués que no érem una ciutat espanyolíssima. Molt d'interès per l'anècdota: la manta d'en Savalls i el trabuc del famós cabdill. (Per cert: el trabuc fou construït per l'armer del carrer de Sant Esteve, conegut pels amics com en Santpau per la seva alçada física, que ell augmentava fent servir

sabates amb grans alces. Un personatge d'una gran humanitat i dotat amb habilitats poc comunes.) Aquell museu folklòric fou visitat per una “princesa” de la branca carlina, rebuda amb tots els ets i uts per les digníssimes autoritats municipals. I ens vàrem tornar a oblidar del museu fins que, ja en temps de l'alcalde Joan de Malibran, algú va escriure a la premsa local que havia anat a visitar el museu del Parc Nou, una tasca difícil, i va explicar que hi havia vist quadres a les parets oblidats i maltractats. Els membres del consistori varen reaccionar i tot aquest afer va acabar quan també es van traslladar les pintures de la Torre Castanys a l'Hospici.

A partir d'aquí, la ciutat entra en un estadi de més prosperitat econòmica i es comença a preocupar per un museu que sempre, per cert, havia estat molt mal senyalitzat. Cap persona aliena a Olot era capaç de trobar un indicador que el dirigís al palauet del Parc Nou. Ja durant el règim monàrquic s'encarrega l'arranjament de l'Hospici a l'empresa Espigulé, de Sant Joan les Fonts –que s'hi arruïna, fent més del que estava pressupostat–, i s'aprofita per organitzar el museu en el pis superior, on encara és en aquests moments. La reforma definitiva no es faria fins fa pocs anys, quan una nova distribució més didàctica i més ordenada el va convertir en un museu modèlic, a cura d'un equip de persones que ha sabut humanitzar-lo i fer-lo útil i agradable al visitant.

ELS NOMS DE LA TERRA / BACS SENYALITZATS

XAVIER PUIGVERT I GURT

En l'àmbit de les relacions socials, posar etiquetes és malvist, però en el terreny toponímic ha estat i és una necessitat. Convindrem que diferenciar la *Gàl·lia Cisalpina* de la *Gàl·lia Transalpina* era fonamental per a una legió romana, de la mateixa manera que ho és ara per a una immobiliària distingir entre *la Dreia* i *l'Esquerra de l'Eixample*. No etiquetar la terra per saber quin sòl es trepitja ha sigut sempre una opció plena de riscos.

Imagineu-vos, doncs, com n'era, d'imprescindible, per als pagesos locals d'antany quan tot depenia d'obtenir bones collites o assegurar unes pastures suficients. Per a ells, identificar clarament les àrees de conreu amb més o menys hores d'exposició al sol podia marcar la diferència entre l'abundància d'aliment i la fam. Un cop identificades, no s'estaven de proclamar-ho amb l'etiqueta corresponent: *la solana* i *el bac*. Però no s'aturaven en una simple aplicació universal d'aquestes eines toponímiques, sinó que, quan ho veïen necessari, se servien del peu de rei mil·limètric d'un derivat. Ho podem constatar fàcilment en dues valls mal orientades –en sentit estrictament geogràfic, no espiritual– de la Garrotxa. A *la Vall del Bac*, de nom propi prou explícit, existia una gradació d'obagues gravada en la denominació de tres cases de pagès:

mas Bac, *mas Baguet* i *mas Bagatell* (*Bach*, *Baguet* i *de Baguatel*, en un document de 1267), de les quals només perviu la darrera. Segurament, els habitants de les valls properes en feien prou amb designar el tot, però els naturals del país no dubtaven a tenir apamat cada racó. Tan apamat com els de *la vall de Ridaura* –*Riudaura*, segons la ultracorrecció actualment oficialitzada–, que van dur a l'extrem la personalització de cada feixa ombrívola. Un capbreu de la vall redactat l'any 1456 diferenciava els boscos del *Clot del Bac* i del *Bac d'en Guinart*; el lloc anomenat *lo Bagutell*; *la feixa del Bacdenant*; el lloc dit *el Bagàs* (*lo Baguaç*); *el bac d'Artigues* i *la masoveria d'en Bagó* (*Bagon*). Un detallisme amb coneixement de causa que, sens dubte, pretenia assegurar la rendibilitat dels esforços extractius: el minvat grau d'insolació permetia fer-hi créixer arbres, però no cereal. Per si de cas, el pagès de l'obagós *mas Bagó* tenia en el segle XVI un bosc d'alzines per artigar en plena *solana de Ridaura* (*in solanis de Rividario*), a l'altra cara de la vall.

Com han canviat els temps. Si abans etiquetar el territori a partir de la percepció era la manera de viure (o sobreviure), ara anem amb peus de plom i deleguem en comissions i consultories l'art de posar nom. Instint contra protocol.

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Quant fa que no veieu un pescador al riu Fluvià? O que un vostre parent o amic no us explica les seves aventures i peripècies pescant a la vora del riu? Intuïxo que molt de temps. El declivi de la pesca, una activitat tradicional, de les més actives i participades de la comarca, es podria justificar des de dues aproximacions.

Una és la social. Actualment, la pesca desperta un interès nul entre els joves. Els pocs que s'hi han aficionat s'han especialitzat i es desplacen, carregats fins al capdamunt dels estris de pesca, a trams fluvials molt més productius que els garrotxins. Però són una minoria reduïda. Actualment, la pesca a Olot està sostinguda per persones d'una certa edat, agrupades a l'entorn del Foment de Pesca Esportiva d'Olot, que veuen amb impotència com decau la seva afició per la manca de relleu generacional. Són persones que recorden episodis històrics, com les populars repoblacions dels rius locals amb els alevins de truita arc iris (*Oncorhynchus mykiss*) criats a les instal·lacions que el Laboratorio del Servicio Nacional de Pesca Fluvial y Caza tenia al Parc Nou (avui la repoblació amb aquesta espècie està prohibida perquè es tracta d'una espècie al·lòctona), o el protagonisme mediàtic de quan la programació i els resultats dels concursos de pesca que s'organitzaven acaparava un ampli espai en les pàgines esportives de la premsa local.

L'altre àmbit que explicaria la situació crítica de la pesca fluvial és l'ecològic. Aquí, la premissa és ben clara: si no hi ha peix, no hi ha pescadors. Les poblacions de peixos autòctons de les aigües continentals de Catalunya pateixen una greu regressió. Al Fluvià, aquelles espècies que abans havien estat objectiu de pesca són cada vegada més rares. La truita comuna (*Salmo trutta*) és escassa i molt localitzada; el barb (*Barbus meridionalis*) s'ha hagut d'atrinxer a les capçaleres dels torrents; de bagra (*Squalius cephalus*), costa veure'n alguna; pel que fa a l'anguila (*Anguila*

anguila), n'hi ha tan poca que s'ha optat per prohibir-ne la pesca, i fins i tot la carpa (*Cyprinus carpio*), un peix fort i resistent, ha desaparegut de diversos trams fluvials, com per exemple els trams del Fluvià a Olot. En contrapartida, han arribat diverses espècies invasores, com el foxí (*Phoxinus sp.*), un petit peixet de poc més de 12 cm que als pescadors els fa més nosa que servei. L'Agència Catalana de l'Aigua, organisme responsable de la gestió dels espais fluvials a Catalunya, ha elaborat un índex anomenat IBICAT, que es basa precisament en el poblament de peixos i pretén conèixer la qualitat ambiental dels rius. Aquest estudi identifica una sèrie d'impactes com a responsables del descens de les poblacions de peixos: la contaminació, directa o difusa, la manca de cabal circulant, la pèrdua de connectivitat fluvial, l'alteració dels hàbitats riberencs i la introducció d'espècies exòtiques invasores. Justament, la suma de tots aquests factors és la que ens ha conduït a la desertificació piscícola que pateixen els rius catalans.

Pel que fa a l'ordenació de la pesca, al Fluvià, al seu pas per la Garrotxa, hi ha Zones de Pesca Controlada (el clàssic "Coto de Pesca"), gestionades per associacions de pescadors, i Zones Lliures. En ambdós casos són trams sense mort; això vol dir que els peixos capturats han de ser alliberats immediatament després de ser capturats, al mateix lloc i amb el menor dany possible. La resta de rius i afluent del Fluvià són qualificats com a Zona de Refugi, on és prohibit pescar. L'única pesca de salmònids amb mort és al riu Gurn, a Sant Privat d'en Bas, però us puc ben assegurar que veure una truita en aquell riu és un fet absolutament circumstancial i anecdòtic.

El llarg període sense pluges que estem patint ha empitjorat molt la situació perquè ha assecat nombrosos trams de riu, ha buidat les gorgues que actuaven com a darrer reservori vital dels peixos i ha estancat les aigües per damunt de les rescloses. Hauria estat interessant

haver pogut comparar les poblacions de peixos del Fluvià abans i després d'aquesta perllongada sequera, sobretot per posar-hi valors reals, perquè la conclusió general ja la sabem. Un riu sense peixos és un riu trist, com una ciutat sense habitants. Un riu sense pescadors és la mostra més evident que no anem pas bé, que calen mesures integrals de conservació i gestió dels espais fluvials, enfocades principalment a un objectiu clar, ja apuntat altres vegades: aconseguir que pel riu hi baixi aigua. Si no ho aconseguim, d'aquí a poc temps, els pescadors ja poden començar a penjar la canya.

JOSEP M. MUÑOZ

La publicació d'un llibre gràfic sobre la dècada de 1930 a Olot, a cura de l'equip de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, és tot un esdeveniment, i ben probablement deu haver estat —o així cal esperar-ho— un dels llibres més venuts d'aquest Sant Jordi a la ciutat. Són uns anys decisius, somoguts, trasbalsats, que a Espanya veuen finir una dictadura militar, proclamar-se de forma esperançada i esperançadora una República, viure un cop d'estat militar al qual va seguir una Guerra Civil cruel i cruenta, i encetar una altra dictadura militar, molt més llarga, sanguinària i ignominiosa que no pas l'anterior. Nou dècades després, la petja d'aquella època és viva, encara, en el nostre present, amb la dificultat persistent —subratllada per Joan Barnadas en la introducció al volum— d'una memòria compartida sobre el significat d'aquells anys i, particularment, sobre l'atribució de responsabilitats d'aquell “intent fallit” (o hauríem de dir-ne “derrotat”?) de fer un món millor.

Atrapada en una narrativa que diu que per a uns caminava massa de pressa (i en una direcció errònia) i per a d'altres massa a poc a poc en el camí de les reformes (la “impaciència” dels revolucionaris, contraposada al boicot i la conxorxa continuada de les dretes), inexorablement enllaçada en la cadena d'esdeveniments amb la Guerra Civil, la memòria de la Segona República espanyola va ser exclosa del relat de la Transició democràtica a finals dels anys 1970: al capdavant, la finalitat última d'aquella operació, per part del poder, era legitimar un rei imposat per un dictador, i això casava malament amb la reivindicació del precedent republicà. Altrament, l'únic element que va connectar la nova legalitat monàrquica amb la legalitat republicana va ser, de forma prou significativa, el reconeixement de la institució de la Generalitat de Catalunya, un reconeixement que va ser previ a la Constitució de 1978. No per atzar, la Constitució republicana de 1931 havia estat la primera, de tota la història del constitucionalisme espanyol que arrenca de 1812, a plantejar-se la qüestió de l'autonomia “regional”.

El franquisme ho va destruir tot: la democràcia i l'autonomia, l'educació i la cultura. Encara en una postguerra inacabable, un poeta barceloní, Jaime Gil de Biedma, va escriure cap a l'any 1962, en un poema que va ser inclòs al llibre *Moralidades*, que “De todas las historias de la Historia / la más triste sin duda es la de España, / porque termina mal”. Més sobriament, l'historiador castellà Ramón Carande, quan un periodista li va demanar que resumís en poques paraules la història d'Espanya, va donar aquesta resposta

palmària: “Demasiados retrocesos”. Tots som fills del gran retrocés del franquisme, encara que una certa historiografia espanyola, amb un fort component de nacionalisme més o menys explícit, ha contestat la idea del “fracàs” d'Espanya, de la seva manca de sintonia amb la modernitat europea —i ha reivindicat una normalitat que costa de veure reflectida en els fets i en les dades.

Però, per efímera i contestada que fos, la República va significar, d'entrada, una gran alenada d'aire fresc i una connexió efectiva amb la modernitat europea. Al llibre olotí, la mirada se m'atura, entre moltes d'altres, en la fotografia de la pàgina 75: deu dones joves, amb vestit de bany, disposades com un equip a la vora del riu, esgarden la càmera, algunes serioses i altres somrients, però quasi totes amb una mirada on es pot intuir una confiança en el futur. Un futur que els seria arrabassat al cap de poc. Al mateix moment que Gil de Biedma, una altra escriptora barcelonina, Mercè Rodoreda, escrivia, en una citació molt coneguda de *La plaça del Diamant*: “I tot anava així, amb maldecaps petits, fins que va venir la república i en Quimet se'm va engrescar i anava pels carrers cridant i fent voleiar una bandera que mai no vaig poder saber d'on l'havia tret. Encara em recordo d'aquell aire fresc, un aire, cada vegada que me'n recordo, que no l'he pogut sentir mai més. Mai més. Barrejat amb olor de fulla tendra i amb olor de poncella, que va fer un tall en la meua vida, perquè va ser amb abril i flors tancades que els meus maldecaps petits es van començar a tornar maldecaps grossos.”

Un aiguat, el de l'any 1940, tanca simbòlicament el llibre. Les imatges de la devastació causada per la riuada, que va deixar la ciutat d'Olot incomunicada, esdevenen —amb tota la intenció per part dels autors de la tria fotogràfica— una metàfora plausible de l'intent de negar un país. En el doble sentit del verb *negar*, és clar.

AGCAX. COL·LECCIÓ L'AVANS. ROSA VILATA RINCHOT

JOAN TRESSERRAS

Un dels objectius, si és possible donar-li aquest categòric nom, d'aquests meus escrits de vivències és posar de manifest els canvis substancials que ha experimentat Olot, tant la societat com l'entorn físic, en el temps que abasten els meus records. Obviament, tot vist des d'un punt de vista personal, subjectiu i sense el rigor que requeriria un estudi sociològic com cal. No soc un nostàlgic i seria un atreviment sense fonament dir que qualsevol temps passat fou millor o pitjor. Fou el que fou i cadascú és lliure d'opinar allò que cregui més adient, una valoració que pot estar condicionada per la dita pagesa de "com ha anat el mercat" (segons li hagi anat). El que és difícil és fer entendre, des de l'òptica actual, uns fets o unes anècdotes que responen a altres situacions personals.

Aquest és el joc, i per jugar avui em permeto situar-me a Olot durant la dècada de 1970, ara farà uns cinquanta anys. Jo en devia tenir uns quaranta quan vaig tenir un petit accident, per imprudència meva, quan intentava saltar una rasa, amb el resultat que em va quedar una cama espectacularment inflada, del peu fins a l'engonal. Res trencat i, amb repòs i els corrents màgics de l'època, amb temps i paciència, la cama va recobrar l'aspecte normal i jo, l'activitat. Malgrat tot, durant un llarg temps, anys, em quedà el bessó ressentit i vaig patir rampes inoportunes. Quan ja havia après a conviure-hi, per unes circumstàncies alienes vinculades al món de l'esquí, vaig tenir la sort de tractar amb el doctor Pitús Figueres, un traumatòleg reconegut dins de l'àmbit d'aquest esport, que m'aconsellà fer-me visitar per un especialista en rehabilitació del seu equip. L'especialista em recomanà massatges amb una pomada que em receptà, amb el benentès que els havia de practicar una persona bregada en aquesta feina: un massatgista.

I és aquí on va sorgir el problema: en tot Olot i comarca no hi

havia cap professional dedicat a aquesta activitat. Descarto parlar dels curanderos, que sí que n'hi havia, amb reconeguda i popular acceptació. El meu respecte per a ells, però cadascú al seu lloc. Per sort, era un temps en què a Olot encara, poc o molt, tots ens coneixíem i se'm suggerí el nom de qui feia aquestes funcions en el club de futbol UE Olot. Li vaig proposar la feina i, després d'uns dubtes per part seva –era la primera vegada que li feien una proposta semblant–, acceptà amb una condició: ho provaria, però si la pomada receptada i comprada a la farmàcia fallava, hauria de deixar que ho provés amb una altra que preparava ell mateix. Li havia donat la fórmula el massatgista de l'Espanyol, que, pel que semblava, era tota una autoritat en la matèria. Jo no tenia cap altra alternativa i vaig acceptar-ho. I la vaig encertar. De ple! Perquè no va caldre la segona opció. I com en els contes felïços, totes les penúries se solucionaren i foren història.

L'agraïment em porta a recordar la personalitat del massatgista de l'Olot. Treballava de fuster a can Besora, es deia Josep Freixa i era conegut pel sobrenom d'en Campos. Tenia l'aspecte d'un *grapoies*, però va resultar ser un manetes. Hi posava els cinc sentits i creia en allò que feia. No es pot demanar més. De més jove, fou jugador de futbol, i quan el vaig conèixer aquest esport era la seva afició i la seva vocació era ser massatgista d'un club de futbol. Per a ell, el futbol era el seu món. Parlo d'un temps en què la professionalitat d'aquest esport era reservada als grans clubs i substituïda a la resta per l'entrega personal.

He relatat una anècdota personal que

no té cap importància i, si té algun interès, és molt diluït. Però l'explico perquè em ve a la memòria d'una manera recurrent quan, voltant pels carrers de la nostra ciutat, veig la quantitat de centres de massatges i altres teràpies, algunes exòtiques, que han proliferat d'uns anys cap aquí. En poc temps, s'ha passat del no-res a una activitat consolidada i, vista la proliferació d'aquests espais, no goso dir que han assolit el seu màxim. Constato un fet i apunto com a causes possibles la teoria evolutiva, segons la qual la necessitat crea l'òrgan, i el nostre model de desenvolupament econòmic, que prima el sector serveis. El cas d'aquest nou sector no és únic, sinó només un exemple del canvi global del conjunt de la societat en què tots estem embarcats. Per pròpia dinàmica, els canvis prenen velocitats exponencials. Més o menys, l'anècdota que explico es produí en el temps que tardarà la generació Z a arribar a una hipotètica jubilació. Algú es pot imaginar quin Olot es trobarà? Si us plau, hi pensin. És evident que, per l'edat que tinc, ja no hauria de preocupar-me, però sempre he tingut el vici de pensar. Ben mirat, és l'únic vici que em puc permetre, de moment, sense limitacions.

ACCOX. Col·lecció d'imatges de la Unió Esportiva Olot